

RÓZSA RITA*

MIGRÁCIÓ ÉS IDENTITÁS. VAJDASÁGI EGYETEMISTÁK MAGYARORSZÁGON

MIGRATION AND IDENTITY. STUDENTS FROM VOJVODINA IN HUNGARY

ABSTRACT

For many years Vojvodina has been a home of different nationalities. This area has always been populated by multi-racial people, which were sometimes affected by immigrants and settlers. According to the census between the two World Wars the population increased by a few myriad people that were mainly migrants, but the natural growth also influenced the process. Nowadays the situation is not so bright, because the population of Vojvodina, especially the number of Hungarians, is constantly decreasing. During my research I wanted to ascertain whether the loss of positions on the labour market among the Hungarians is noticeable. I was interested in the supportive familial background, the emotional and intellectual approach in connection with the host country, and whether the country's reception helped reaching their goals. How and where do the intellectuals imagine their future, which are the reasons of migration and the setbacks of returning? Has their identity altered in any ways? Would they come back to Vojvodina if the economic and political situation changed?

1. Bevezetés

A téma személyesen is érint, mivel alapképzési diplomám megszerzése után, vajdasági születésűként, ugyan abban a helyzetben voltam, mint akik véleményét kértem a kutatásom¹ során. A módszerek tekintetében az interjút alkalmaztam, mely módot adott arra, hogy kiderítsem mi okból jöttek Magyarországra tanulni, milyen szempontok és motivációk vezérelték őket a pálya-, illetve felsőoktatási intézmény választásában. A vizsgálat eredményeként néhány általánosítható tapasztalatot ismertetnék.

2010 júniusa és decembere között folytattam le az interjúzást 35 személy részvételével, és néhány táblázatban összefoglalva a vizsgált csoport alapadatai a következőképpen alakultak.

Az első és második táblázatban látható a megkérdezettek nemek szerinti megoszlása és a tudományterület szerinti elkülönülés. Látható, hogy a megkérdezettek közül valamivel nagyobb számban választották a természettudományokat.

1. táblázat. Nemek szerinti felosztás

1. table. Sexual division

Férfi	Nő
21	14

Forrás: Rózsa Rita (2011): A vajdasági magyar fiatalok karrierkövetése és identitáskutatása, PTE FEEK, Szakdolgozat, 5. oldal.

* A PTE FEEK Andragógia MA végzett, és a PTE TTK Balkán posztgraduális képzés hallgatója.

2. táblázat. Tudományterület szerinti felosztás**2. table. Division by the fields of science**

Társadalomtudományok		Természettudományok	
összesen: 14		összesen: 21	
férfi	nő	férfi	nő
6	8	15	6

Forrás: Rózsa Rita (2011): A vajdasági magyar fiatalok karrierkövetése és identitáskutatása, PTE FEEK, Szakdolgozat, 5. oldal

A 3. táblázatban észlelhető, hogy kiemelkedően magasabb az egyetemi oklevéllel rendelkezők száma. Az MA diploma hiánya avval magyarázható, hogy a bolognai rendszerben még nem szerezték meg az MA végzettséget a kutatásom ideje alatt.

3. táblázat. Végzettség szerinti**3. table. Division by qualification**

Főiskolai diploma		Egyetemi diploma		BA		MA		PhD	
összesen: 7		összesen: 22		összesen: 6		összesen: -		összesen: -	
férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
3	4	15	7	3	3	-	-	-	-

Forrás: Rózsa Rita (2011): A vajdasági magyar fiatalok karrierkövetése és identitáskutatása, PTE FEEK, Szakdolgozat, 5. oldal.

A 4. táblázatban pedig a képzés helye szerinti felosztás látható, a nagyszámú szegedi egyetem választás a határ közelségével magyarázható.

4. táblázat. Képzés helye**4. table. Division by the place of training**

Budapest	Kaposvár	Pécs	Szeged
6	1	7	21

Forrás: Rózsa Rita (2011): A vajdasági magyar fiatalok karrierkövetése és identitáskutatása, PTE FEEK, Szakdolgozat, 6. oldal.

2. Vajdasági helyzetkép

Szerbia megítélése igen ellentmondásos az utóbbi évek során, főként a háborúk okozta feszültség és bizonytalanság okán. Jugoszlávia szétesése után, a délszláv háborúk, a gazdasági embargó, valamint a NATO-bombázások meglehetősen nagy károkat idéztek elő a megmaradt államban.² Ezen időszak során a külkapcsolatok elhalványultak, vagy teljesen megszűntek, csupán a 2000-ben történő demokratikus változások hoztak reményt keltő eredményeket.³

Ezen változások után a figyelem a romokban heverő gazdaságra terelődött, és a megoldások keresésére, ami kimotozhatja a tartományt a jelenlegi helyzetéből. Ehhez viszont figyelembe kell venni a szükséges és már rendelkezésre álló emberi erőforrás készletet. Sok vajdasági fiatal számára a magyarországi egyetem egyenlő a színvonalas és anyanyelvű oktatással, de evvel együtt is nehézségekbe ütköznek miután megszerezték felsőfokú végzettségüket.

A diplomások véleménye szerint a diplomájuk egyre kevesebbet ér, ha Szerbiába mennek, ott vár rájuk a diplomahonosítás bonyolult folyamata, ha Magyarországon maradnak vagy valamelyik nyugati országban próbálnak boldogulni, akkor pedig megvan rá az esély, hogy mindig idegenek maradnak az adott országba.

3. A migráció okai

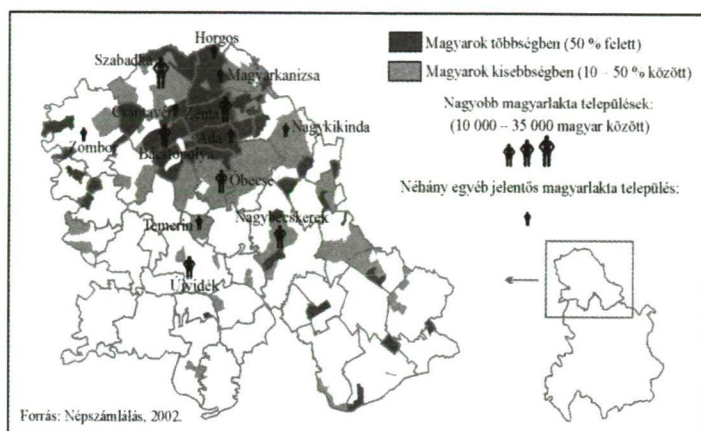
A Vajdaság különböző nemzetiségek otthona. Ezen a vidéken már a 17. századtól mindig is vegyes lakosság élt.⁴ Hol bevándorlással, hol pedig betelepítéssel bővült a lakosok összetétele például a 18. század folyamán, az I. világháború után, majd pedig az 1990-es években. 1929-ben, a jugoszláv királyság megalakulásával az egyik legvegyesebb nemzetiségekből álló állama jött létre. Az 1931-es népszámlálás adatai szerint a lakosság alig 10 év alatt 93000 fővel szaporodott, amely a természetes szaporodásból és a bevándorlókából állt. 1941 és 1945 közötti időkben Vajdaság három országhoz is tartozott.⁵ A Szerémség a Független horvát állam területe volt, Bácska magyar fennhatóság alá került, Bánát pedig közvetlen német katonai igazgatás alá tartozott. Itt is, mint mindenhol a háború után, a nagyszámú német lakosság csökkenése jellemezte a népesség összetételében bekövetkezett változásokat. Am még 1941 után hasonló sors várt a magyar családokra. A háború után egy olyan törvény elfogadására került sor, amely meghatározott számú telepítési mutatókkal rendelkezett a területek felett. Ekkor tért vissza a magyarok közül néhány, majd telepek érkeztek Bosznia-Hercegovinából és Horvátországból egyaránt, kisebb számban jöttek még Montenegróból, Macedóniából, Szlovéniából, Koszovóból, ezzel is tarkítva a terület népességét. Vajdaság a maga huszonkét nemzetiségeivel etnikailag Európában az egyik legszínesebb területének vallhatja magát.⁶

A migráció iránya többféle történhet, elsősorban faluról városba, illetve Szerbiából Magyarországra vagy további országokba. A magyarság nem nagyon változtatott lakóhelyet, leginkább kisvárosokban és falvakban élnek, illetve kevesebben nagy városokban. A belöldi vándorlások háromféleképpen működhetnek, költözés faluról városba, majd Bánáti részokról Bácskába, illetve a szórványból a tömbmagyarság irányába.

A vajdasági emberek java része azt vallja, hogy nem települt át egy másik külföldi városba, hanem csak ideiglenes él ott, mivel azon a helyen vállalt munkát, ám ez az ideiglenes állapot időnként több tíz évig tart, jellemző, hogy amikor visszatérnek, már rendelkeznek egy másik ország állampolgárságával is, nincs egyértelműen elkülönült határ a kivándorlók és a vendégmunkások között.

A belső migrációs adatok azt mutatják, hogy Vajdaság területén a szerbek és montenegróiak költözködtek leginkább, a magyarok és a románok a saját nyelvterületeiken változtattak lakhelyet. Nem terjedt ki a vándorlás az egész országra, inkább Vajdaságra korlátozódott, azon belül is Észak-Bácska és Tisza-mentén. A belső vándorlást kiváltó okokként említhetjük a gazdasági helyzetet, tehát az új munkalehetőségek keresését, az iskolák nyújtotta lehetőségeket (kisebb városban kevesebb választéka van az oktatásnak, a felsőoktatás szempontjából pedig elkerülhetetlenül a nagyvárosokba kényszerülnek a diákok) és a család egyesítés szempontja, házasságból kifolyólag vagy szülők, nagyszülők segítése céljából.

A statisztikai adatok szerint a magyarok 91,5%-a a Vajdaságban él, belső migrációban 32,3%-uk vett részt. 1961 és 1981 között a magyarságra inkább az imigráció volt jellemző. 1981-től megváltozott ez a helyzet, mivel ekkor már több magyar vándorolt ki a területről, mint ahány betelepült. 1991-ben a Vajdaságba települtek száma 915 ezerre emelkedett, nagy számban fiatalok, akik családalapítás vagy munkavállalás céljával jöttek. Ez befolyásolta a magyarok demográfiai és etnikai-földrajzi helyzetét is. A 2000. évi népszámlálás megmutatta, hogy a háborús évek alatt, tehát az 1991-es népszámláláshoz képest Szerbiában a lakosság 10%-a menekült. Szintén a '91-es és 2002-es adatok összehasonlításánál észlelhető, hogy már kevesebb községben van abszolút többségben a magyarság, mivel ahogy a tömbben élők, úgy a szórványban élők száma is csökkent, ezért megállapíthatjuk, hogy a nagyobb városok megtartóereje sem sikeresebb, mint a szórványfalvaké.

Forrás: Népszámlálás, 2002.

A nagyarányú népességfogyásra több különböző tényező is hatott, mint az asszimiláció, a természetes szaporulat csökkenése, vegyes házasság, tervszerű betelepítések, illetve az identitástudat gyengülése több okból kifolyólag.

A természetes szaporulat csökkenése a demográfiai adatok szerint akkor lett volna visszafordítható, ha az elöregedés nem lett volna ilyen nagymértékű. A natalitás hiába mutatott növekvő tendenciát, az elöregedés jelentős volt.

1948 utáni években nagymértékben hígult a lakosság összetétele, ezáltal vált ez a vidék a legvegyesebb etnikai összetételű területté. Ezek után a 90-es években még nagyobb méretű betelepítések következtek, miután Vajdaság lakosságának 2/3-a szerb nemzetiségű lett, melynek fele telepítés által került az új lakóhelyére. Nagyjából 250 szerb menekült érkezett ekkor a területre, egy részük visszatért szülőhelyére, mások viszont eddig még nem, és valószínűleg nem is fognak visszatelepülni.

Az 1960-as években még 450 ezer fős magyarság, mára, illetve 2002-re 209 ezer körülire apadt, és a következő népszámlálási adatok valószínűleg még rosszabb mutatókkal fognak rendelkezni.⁷

Az asszimiláció minden kisebbséget érint, korábbi években ezt a jugoszlávság fogalma alá rejtették, ma pedig ezt, úgy hiszem, beilleszkedésnek tekinti a lakosság és a legjobb választásnak azt tartják, ha inkább szerb az anyanyelvük, mint magyar.

A vegyes házasság is egyfajta asszimilációs folyamat, mivel az egyik fél kezdetben nyelvet, majd identitást is vált. Évek óta megfigyelhető Vajdaságban, hogy a kisebbségben élők gyakran választanak maguknak a többségben élők közül társat, a jobb boldogulás reményében. Ezáltal az iskolaválasztás esetében is egyértelmű, hogy a többségi nyelven fog a gyermek iskolába járni.

Az interjúalanyaim többségénél a családalapítás még csak a következő évek terveiben szerepel, azzal kapcsolatban, hogy milyen nemzetiségű párt választanának maguknak többnyire hasonló válaszokat kaptam, miszerint, nem számít, hogy hova valósi.

„A nemzeti hovatartozás nem szempont.” (30 éves nő).

Visszont egy két esetben kiemelték, hogy a nemzetiség igenis számít. Egy esetben kaptam a korábbiaktól leginkább eltérő választ, ami a következő:

„Számít maximálisan. Jobban érdekelnek az anyaországiak, mint a délvidékiek. Szláv, kivéve lengyel, újlatin nemzetiségű nők kizárva, esetleg germánok számításba jöhetnek.” (27 éves férfi).

4. Az identitásváltozás problémája

A nemzeti önazonosság tudat gyengülése már hosszabb ideje megfigyelhető a területen. A kisebbségek körében fontos identitásképző állomások az óvoda és az iskola alsóbb osztályai, a gyermek észleli, hogy kultúrája nem egyediként jelenik meg környezetében, különböző ütköztetési pontokat érzékel. Nem kap jelentős értéket a haza fogalma, csak területi jelentősége van. A nemzeti identitás és az élettér elválnak egymástól, főként a vajdaságiak esetében, ahol a két kultúra eltérései észlelhetők. Az emberek nem Szerbiához kötődnek, hanem kimondottan a tartományhoz vagy saját városukhoz, falujukhoz.

„Én magyarnak vélem magam. Lokalizálni nem tudom. De szerintem nem is kell. Szerbiához semmilyen szinten nem kötődöm. Horgoshoz és egy két Vajdaság más területén élő emberhez igen.” (23 éves férfi)

Az első identitásvesztés képző ok, hogy nem mindenhol van lehetőség a gyermekek számára, hogy magyar iskolába járjanak. A régi Jugoszlávia megteremtette azt a képet, hogy az ott élők élhetnek együtt, tanulhatnak az anyanyelvükön, de később kiderült, hogy erre nem mindenhol lesz lehetőségük. Ám több évig erre nem is fektettek nagy hangsúlyt az ott élők. A nemzetiség kiemelése nem volt lényeges szempont a térségben, ám a 90-es évek után, amikor a magyarság egyre csökkenő kisebbséggé vált, akkor többen ismét magyarnak vallották magukat, és anyanyelvükként a magyart jelölték meg. A korábbi identitásvizsgálatok kimutatták (5. táblázat), hogy melyek elsődleges és másodlagos identitások a vajdaságiak körében.⁸

5. táblázat. Identitásvizsgálat

5. table. Identity research

	Elsődleges identitás (%)	Másodlagos identitás (%)
Vajdasági magyar	56	26
Magyar	28	29
Jugoszláv állampolgár	9	27
Európai	7	12

Forrás: Badis Róbert(2008): A vajdasági magyarság identitásstratégiái. In. szerk.: Papp Richárd, Szarka László: Bennünk élő múltjaink. Zenta. 319–327. (szerkesztette Rózsa Rita)

Látható, hogy nagy arányban magyarnak, de még többen kiemelték, hogy vajdasági magyarnak vallják magukat. Ez tehát az elsődleges identitásuk, majd csak ezután kapott helyet a magyar megnevezés, és még mindig élő kifejezés a jugoszláv.

Ugyanez mutatható ki a friss diplomások körében, akik a vajdasági magyar vagy a határon túli kifejezést használják az identitásuk meghatározására.

„Magyar vagyok a Délvidékről”. (26 éves férfi)

Néhányan fontosnak tartják kiemelni, hogy magyarok, de nem anyaországiak.

„Érdekes kérdés... otthon magyarnak érzem magam, de Magyarországon még az állampolgárság megszerzése után sem éreztem magam igazán odavalónak. Magyarnak valom magam, mert az-az anyanyelvem. De sokszor szembesülök vele főleg külföldön, hogy a szerbek sokkal inkább érznek közéjük valónak, mint a magyarok. Ez számomra felfoghatatlan és szomorú. Sokszor kívántam már külföldön, hogy lenne inkább szerb az anyanyelvem, több barátom lehetne. A magyarok sajnos nem tartanak össze.” (26 éves nő)

Néhány interjúalanyomnál észlelhető a bizonytalankodás, vagyis az identitásváltozás jelensége. Azoknál, akik már több éve nem Vajdaságban élnek, a hontalan vagy a kétlaki kifejezéseket használták arra a kérdésre, hogy hova tartozónak vélik magukat.

„A hovatartozásom? Ha valakinek két otthona van, nem is tartozik már sehová. Az

egyik helyre azért húz a szívem, mert ott a családom, szüleim, ott nőtem fel. A másik helyen önállósodtam, dolgozom, élek. Magyar vagyok, a többi lényegtelen.” (27 éves nő)

Az interjúk adatközlői nem a nemzeti jelleget, hanem a nemzetiségi hovatartozást, illetve a helyi települési, családi kötődést tartják fontosnak. A lokális imprinting érzelmi alapon működik és úgy tűnik, hogy a fiatal – és így még rugalmas személyiségkorszakban is – kimutatható, hogy a Vajdaságból időlegesen távol élők vagy tartósan elköltözők mentális kohéziója a legkisebb és legszorosabb környezethez, a családhoz köthető.

„Vajdasági származású magyar vagyok és a gyökereit sosem feledheti vagy tagadhatja le az ember.” (27 éves férfi)

A pszichológiai tényező csoportjába sorolnám a család támogatását, abban támogatták például az interjúalanyaim többségét, hogy menjenek Magyarországra tanulni, hátha ott jobban boldogulnak, tehát a szülő is migrációra buzdítja gyermekeit, mert a kilátástalanság jelentős, és más kiutat nem lát belőle.

„Támogatták a szüleim a döntésem, mivel tudták, hogy nincs meg a megfelelő nyelvtudásom, hogy például Újvidéken tanuljak, és az messzebb is lett volna, mint Szeged.” (24 éves nő)

„A szüleim maximálisan támogattak a magyarországi továbbtanulási terveimben. A bátyám is ott tanult illetve rengeteg barátom, ismerősöm is ezt az oktatási utat választotta.” (31 éves férfi)

A nyelvi nehézségek újból megjelennek a hazatérés után, ezért is kétséges ez a lehetőség. Az álláskereséshez viszont elengedhetetlen az államnyelv ismerete, ám a fiatalok sokkal szívesebben tanulnak angolul vagy németül, mint szerb nyelven, ezért inkább próbálkoznak külföldi munkakereséssel, tehát további költözésre gondolnak, minthogy hazatérjenek.

5. Hova vezet mindez?

Az elmúlt években a vajdasági magyarok foglalkoztatási struktúrájában – különböző okokból – jelentős átalakulási folyamatok indukálódtak, amelyek pozícióvesztésként is értelmezhetőek. A magyarok aránya jóval alacsonyabb a presztízsszakmákban, főként a szakemberek és köztisztviselők esetében. A magyarok közül nagyobb arányban vannak jelen a munkaerő-piacon a földművesek, kisiparosok és fizikai munkát végzők.

A magyar kivándorlók között több értelmiségi távozott Magyarországra; írók, művészek, akiknek a leszármazottai ezek után már szintén az anyaországban tanulnak és telepednek le. Csongrád megye vállalkozóinak nagyjából a 25%-a jugoszláv származású, nagy mennyiségű befektető van jelen Szeged környékén. Nagy számban növekszik a fizikai munkások jelenléte is, szintén magas a középiskolások és egyetemisták száma. A Magyarországon diplomát szerettek közül becslések szerint 80%-uk nem akar visszamenni, hanem itt vállal munkát, alapít családot.⁹

Saját kutatásom alapján is beigazolódott mindez, mivel a megkérdezett jelentős százaléka nem vagy még nem szeretne visszatérni Vajdaságba.

„5 év múlva valahol nyugaton dolgozom és terveztem a családalapítást, 10 év múlva pedig már van családom is.” (24 éves nő)

„Szeretnék a szakmámban elhelyezkedni és családom alapítani. Nem tervezem, hogy 10 év múlva Kanada legyen az otthonom, de a jelenlegi helyzet alapján nem is Magyarországon/Szerbiában gondolkodom, mint otthon. Persze, minden változhat és változik is.” (26 éves nő)

6. táblázat. Az aktív lakosság gazdasági szektor szerinti százalékos megoszlása

6. table. Division of active population by the economic sectors

	Szerbia (%)	Vajdaság (%)	Magyarok (%)
Mezőgazdaság	22,0	22,6	33,0
Halászat	0,1	0,1	0,1
Bányászat	1,3	0,5	0,3
Feldolgozó ipar	23,8	26,1	27,6
Energia-ipar	1,7	1,4	1,6
Építőipar	4,5	4,7	4,9
Kereskedelem	12,4	12,9	9,9
Vendéglátóipar	2,4	2,3	1,6
Közlekedés	5,5	5,1	3,2
Pénzügy	1,4	1,5	0,8
Ingatlan szolgáltatás	3,1	2,5	1,7
Állami közigazgatás	5,0	4,5	2,4
Oktatás	4,6	4,5	4,1
Egészség- és szociális ügy	6,4	5,9	5,4
Kommunális szolgáltatás	2,9	2,9	2,4
Egyéni vállalkozás	0,1	0,1	0,1

Forrás: Szerbia nemzetiségi mozaikja (2002) 191., 234., 269. (szerkesztette Rózsa Rita)

6. Befejezés

Kiemelnék néhány érvet, amit a hazatérés ellen említettek okként a beszélgetőtársaim, a már korábban említett nyelvtudás hiánya, a másik jelentős tényező pedig a diplomahonosítás. Ha a hazatérés alternatíváját választják, akkor a diplomahonosítás kellemetlen feladata elé néznek a fiatalok. Míg az Európai Unió területén könnyebben elismert a magyar diploma, addig Szerbiában egy bonyolult folyamaton kell végighaladni. Sokan nem ismerik az eljárást, és egy ideig nem is tartják fontosnak elvégzését. A válaszok után összegezve a véleményeket, leginkább felesleges folyamatnak, idő és pénz pocsékolásnak tartja a többség.

Az 5 és 10 éves terveikről kérdeztem az interjúalanyaimat, és kiderült, hogy legtöbbszörüknek nincs elképzelésük még a következő évre sem, nemhogy arra, hogy a későbbiek során hogyan alakul az életük. A gyorsan változó világot és bizonytalanságot említették okként, amiért erre a kérdésre nem tudtak vagy nem szerettek volna válaszolni.

A kutatásom elején feltételeztem, hogy a vajdasági magyarok, akik Magyarországon szereztek felsőfokú végzettségüket, csak nagyon kis arányban térnek haza, sajnos beigazodott ez a hipotézisem. Vajdaság egy kis sziget, ahol a történelem során láthattuk, hogy megtudnak élni sok nemzetiségű emberek, együtt békében. Hiszem azt, hogy ha a gazdasági és politikai helyzet változást hoz, akkor a hazatérés alternatíváját választják majd.

JEGYZETEK

1. A Magyarországon diplomát szerzett vajdasági magyar fiatalok karrierkövetése című szakdolgozatomhoz készített kutatás 2010 júniusa és decembere között zajlott, melynek egyik része az identitáskutatás a vajdaságiak körében. 35 személy vett részt a kutatásban, a mintaválasztás véletlenszerűen alakult, interjúzás módszerét alkalmazva. A folyamat során szándékoztam feltérképezni a megkérdezettek előzetes iskolai szocializációs folyamatait, családi háttérét és indítatóit, ambícióit, esetleges mintakövetéseit, amelyek eredményeként országhatáron túli tanulmányokra vállalkoztak. Érdekel, hogy a támogató családi háttér, a befogadó országgal kapcsolatos

érzelmi és értelmi viszonyulások, illetve az itt tapasztalt befogadási attitűdök mennyiben segítettek a kitűzött célok elérését. Kerestem a választ arra is, hogy szűkebb vagy tágabb környezetük visszavárja-e a vajdasági hallgatókat, vagy haza is már csak vendégségbe mehetnek. Találnak-e tanulmányiuknak megfelelő munkahelyeket, illetve ezek hogyan viszonyulnak felkészültségükhöz? Mindezek a kérdések – résztvevő megfigyelőként – a mindennapokban folyamatosan érintenek, ezért a dolgozat megírásában belső motiváció is segített.

2. Nagy Imre (2007): Szerbia gazdasági-társadalmi helyzete. I. m.: Nagy Imre (szerk.): Vajdaság. Pécs–Budapest. MTA RKK. Dialóg-Campus.
3. Martin Brusis (2006): A Vajdaság alkotmányos helyzete. Kisebbségkutatás. 2006. 2. szám. URL: http://www.hhrf.org/kisebbssegkutas/kk_2006_02/cikk.php?id=1388 (2010. 11. 23.)
4. Gulyás László (2007) Vajdaság: Történeti áttekintés. In. mű Nagy Imre (szerk.): A Vajdaság. A Kárpát-medence régiói 7. Dialóg-Campus. Pécs–Budapest. 76–149. old.
5. Gulyás László (2005): Két régió – Felvidék, Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő. Budapest. 99–109. old.
6. Željko Bjeljac–Vesna Lukić (2008): Migráció a Vajdaság területén 1919 és 1948 között, (ford. Lajtai L. László) Kisebbségkutatás, 2008. 3. szám. URL: http://www.hhrf.org/kisebbssegkutas/kk_2008_03/cikk.php?id=1677 (2010. 11. 25.)
7. Gábrity dr. Molnár Irén (2003): Vándorlások a Vajdaságban és a Vajdaságból, 2003. május 25–31. Palics.
8. Badis Róbert (2008): A vajdasági magyarság identitásstratégiái. In: szerk.: Papp Richárd, Szarka László: Bennünk élő múltjaink. Zenta. 319–327.
9. Gábrityné dr. Molnár Irén (2001): A jugoszláviai magyarok vándormozgalmának okai és méretei. Fészekhagyó vajdaságiak. Tanulmányok, kutatások, statisztikák. In. Gábrityné dr. Molnár Irén, Mírnic Zsuzsanna (szerk.), MTT Könyvtár 4. Szabadka,. 135. oldal.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Badis Róbert (2008): A vajdasági magyarság identitásstratégiái. In. szerk.: Papp Richárd, Szarka László: Bennünk élő múltjaink. Zenta. 319–327 old.
- Gábrity dr. Molnár Irén (szerk.), 2008: Képzettek a jövő. A felnőttképzés háttere Észak-Bácska iskolahálózatában. Szabadka, 13–26., 31–57., 85–103. old.
- Gábrityné dr. Molnár Irén (2001): A jugoszláviai magyarok vándormozgalmának okai és méretei. Fészekhagyó vajdaságiak. Tanulmányok, kutatások, statisztikák. In. Gábrityné dr. Molnár Irén, Mírnic Zsuzsanna (szerk.), MTT Könyvtár 4. Szabadka, 115–162. old.
- Gábrity dr. Molnár Irén (2003): Vándorlások a Vajdaságban és a Vajdaságból, 2003. május 25–31. Palics.
- Gulyás László (2005): Két régió – Felvidék, Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő. Budapest. 99–109. old.
- Gulyás László (2007) Vajdaság: Történeti áttekintés. In. mű Nagy Imre (szerk.): A Vajdaság. A Kárpát-medence régiói 7. Dialóg-Campus. Pécs–Budapest. 76–149. old.
- Martin Brusis (2006): A Vajdaság alkotmányos helyzete. Kisebbségkutatás. 2006. 2. szám, fordította Komáromi Sándor. URL: http://www.hhrf.org/kisebbssegkutas/kk_2006_02/cikk.php?id=1388 (2010. 11. 23.)
- Nagy Imre (2007): Szerbia gazdasági-társadalmi helyzete. I. m.: Nagy Imre (szerk.): Vajdaság. Pécs–Budapest. MTA RKK. Dialóg-Campus.
- Népszámlálás, 2002.
- Rózsa Rita (2011): A vajdasági magyar fiatalok karrierkövetése és identitáskutatása, PTE FEEK, Szakdolgozat
- Szerbia nemzetiségi mozaikja 191., 234., 269.
- Željko Bjeljac–Vesna Lukić (2008): Migráció a Vajdaság területén 1919 és 1948 között, (ford. Lajtai L. László) Kisebbségkutatás, 2008. 3. szám. URL: http://www.hhrf.org/kisebbssegkutas/kk_2008_03/cikk.php?id=1677 (2010. 11. 25.)